

Landsrettens begrundelse og resultat

Indledning

Sagen angår prøvelse af Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 29. januar 2021 om fredning af Stevns Klint på en række anførte ejendomme og 11,18 ha umatrikulerede arealer med de bestemmelser gældende for fredningen, der fremgår af § 1 til § 12 i afgørelsen.

Ved afgørelsen – der er truffet i medfør af naturbeskyttelseslovens § 44, stk. 1, jf. § 40 (lovbekendtgørelse nr. 240 af 13. marts 2019 med ændringer) – traf Miljø- og Fødevareklagenævnet bestemmelse om fredning af Stevns Klint i videre omfang end bestemt af Fredningsnævnet for Østsjælland i den påklagede afgørelse af 1. maj 2017.

Anmodning om ændring af nogle af de indstævnte til de nye ejere af de omhandlede indstævnets ejendomme

[A], [B], [C], [D], [E], [F] og [G] har under ankesagens behandling solgt deres ejendomme. [H] er afgået ved døden, og hendes ejendom er overdraget til en ny ejer. Desuden har [I] overdraget sin ideelle halvdel af den ejendom, som hun ejede.

De nye ejere af de overdragede ejendomme – [J], [K], [L], [M], [N], [O] og [P] – har anmodet om at succedere i de pågældende tidligere lodsejeres processuelle retsstilling i sagen og dermed indtræde som nye indstævnte.

Det kan lægges til grund, at Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse indebærer en rådighedsindskrænkning på de nye lodsejeres ejendomme.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har ikke haft bemærkninger til spørgsmålet om succession, men har påstået afvisning over for de omhandlede indstævnte med henvisning til, at de ikke længere har retlig interesse i sagen.

På denne baggrund finder landsretten, at de nye lodsejere er berettiget til at succedere i de pågældende tidligere lodsejeres processuelle retsstilling i ankesagen og dermed udøve de beføjelser i forhold hertil, som de tidligere kunne have udøvet.

Da [A], [B], [I], [H], [C], [D], [E], [F], [G] og [G] herefter ikke længere er parter i an-

kesagen, er der ikke grundlag for at tage Miljø- og Fødevareklagenævnets påstand om afvisning over for dem til følge.

Prøvelse af Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 29. januar 2021

Det følger af naturbeskyttelseslovens § 33, stk. 1, at der kan gennemføres fredning af landarealer til varetagelse af de formål, der er nævnt i lovens § 1. Om formålene fremgår det af § 1, at loven skal medvirke til at værne landets natur og miljø, så samfundsudviklingen kan ske på et bæredygtigt grundlag i respekt for menneskets livsvilkår og for bevarelsen af dyre- og plantelivet, og at loven særligt tilsigter, *at* beskytte naturen med dens bestand af vilde dyr og planter samt deres levesteder og de landskabelige, kulturhistoriske, naturvidenskabelige og undervisningsmæssige værdier, *at* forbedre, genoprette eller tilvejebringe områder, der er af betydning for vilde dyr og planter og for landskabelige og kulturhistoriske interesse, og *at* give befolkningen adgang til at færdes og opholde sig i naturen samt forbedre mulighederne for friluftslivet.

Af Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse fremgår bl.a., at et flertal i nævnet efter en afvejning af hensynene i naturbeskyttelseslovens § 1 over for de påberåbte lodsejerinteresser fandt, at området var fredningsværdigt, og at fredningen skulle gennemføres. Flertallet lagde herved vægt på, *at* Stevns Klint er en af "perlerne", som i Naturstyrelsens Handlingsplan for fredning 2013 er beskrevet som de unikke, de vigtigste og de nationalt værdifulde lokaliteter, og *at* det var afgørende, at et ubrudt stiforløb med en linjeføring langs klintekanten i en lang årrække var sikret i takt med, at dele af klinten skrider i havet. Flertallet lagde herudover vægt på navnlig optagelsen af Stevns Klint på UNESCO's verdensarvsliste og på muligheden for at sikre og forbedre områdets enestående natur i form af den prioriterede naturtype kalkoverdrev.

Det fremgår videre af afgørelsen, at fredningen er vedtaget med henblik på at fremme otte formål, herunder *at* bevare og fremme områdets karakteristiske naturtyper for at skabe et artsrigt plante- og dyreliv, særligt de naturtyper og arter, som er knyttet til naturtypen næringsfattigt kalkoverdrev, *at* sikre områdets helt særegne kulturhistoriske værdier som er knyttet til klinten, *at* sikre offentligheden god tilgængelighed til den geologiske verdensarv samt til den særlige kulturarv og natur via et sammenhængende, kystnært stiforløb, Stevns Klint Trampesti, og *at* sikre og forbedre de rekreative værdier.

Om det nærmere indhold af fredningen fremgår det bl.a., *at* der etableres en i udgangspunktet 25 meter bræmme fra klintekanten og ind i land, og at der på de omfattede arealer i bræmmen ikke må opdyrkes, gødskes, sprøjtes, kalkes eller omlægges, *at* plejen tilrettelægges så særligt naturtypen næringsfattigt kalkoverdrev fremmes, og *at* den nærmere drift og vedligeholdelse fastlægges i en plejeplan udarbejdet af Stevns Kommune som plejemyndighed. For så vidt angår to matrikelnumre blev det dog af hensyn til muligheden for fortsat at kunne

dyrke arealet bag bræmmen bestemt, at kun 10 meter af den mest kystnære del af bræmmen skulle være dyrknings-, gødsknings- og sprøjtefri mv.

Landsretten tiltræder af de grunde, der er anført af byretten, at fredningen af Stevns Klint ligger inden for rammerne af naturbeskyttelseslovens formål.

Lodsejerne har som et hovedanbringende anført, at Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse er ugyldig, fordi den er i strid med grundlovens § 73 om ejendomsrettens ukrænkelighed.

Det kan lægges til grund, at fredningen af Stevns Klint – herunder etableringen af en trampesti i stedet for den allerede etablerede trampesti – udgør et indgreb i lodsejernes udøvelse af ejendomsret, idet fredningen indebærer en rådighedsindskrænkning i forhold til dele af lodsejernes ejendomme, jf. den nærmere afgrænsning af fredningen i det udarbejdede fredningskort. Lodsejerne har fået udbetalt erstatning herfor, og erstatningen er ikke omfattet af sagen.

Spørgsmålet er herefter, om fredningen tillige udgør et ekspropriativt indgreb.

Det kan lægges til grund, at lodsejerne ikke tilpligtes at afstå den del af hver deres ejendom, som fredningen angår, og at de således fortsat er ejere heraf, ligesom de med respekt af fredningen fortsat kan råde herover. Det fredede område ligger efter det oplyste inden for strandbeskyttelseslinjen, og det kan derfor også lægges til grund, at der allerede er restriktioner i forhold til lodsejernes anvendelse af det område på deres ejendom, der er omfattet af fredningen. Hertil kommer, at den allerede etablerede trampesti også indebærer visse begrænsninger i lodsejernes anvendelse af dette område, hvis der i overensstemmelse med formålet i vedtægterne for Lodsejerforeningen Stevns Klint Trampesti skal opretholdes et ubrudt stiforløb langs med klinten. Endelig bemærkes, at der ikke foreligger oplysninger om de enkelte ejendomme vedrørende f.eks. placeringen af eksisterende bygninger i forhold til etablering af en 25 meter bred bræmme fra klintekanten og ind i land eller størrelsen af det område af den samlede ejendom, der ligger mellem klintekanten og 25 meter ind i land, herunder hvor stor en del heraf der af nogle af lodsejerne anvendes til landbrugsdrift.

På denne baggrund finder landsretten, at der ikke er grundlag for at fastslå, at Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse om fredning af Stevns Klint tillige udgør en reel ophævelse af ejendomsretten til hverken hele eller dele af det område på hver af lodsejernes ejendomme, der er omfattet af fredningen. Der er derfor ikke tale om et ekspropriativt indgreb.

Det, der er anført af lodsejerne om udfaldet af de tidligere fredningssager om et stiforløb ved Stevns Klint – hvor såvel Overfredningsnævnet i 1957 som Na-

turklagenævnet i 2004 fandt, at der ikke var tilstrækkelig anledning til at bringe fredningsinstituttet i anvendelse – kan ikke føre til en anden vurdering.

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse er herefter ikke i strid med grundlovens § 73.

Lodsejerne har som deres andet hovedanbringende anført, at Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse er ugyldig, fordi nævnet ikke har iagttaget officialprincippet. Det er herom nærmere anført, at der ikke foreligger dokumentation for et eksisterende næringsfattigt kalkoverdrev eller dokumentation der understøtter, at de begrænsninger, der følger af fredningen, må forventes at ville medføre en spredning af næringsfattigt kalkoverdrev.

Som anført ovenfor fremgår det af afgørelsen, at fredningen er vedtaget med henblik på at fremme otte formål. Et af disse formål er at bevare og fremme områdets karakteristiske naturtyper for at skabe et artsrigt plante- og dyreliv, herunder særligt de naturtyper og arter, som er knyttet til naturtypen næringsfattigt kalkoverdrev. Desuden fremgår det, at bræmmen på 25 meter fra klintekanten og ind i land skal sikre bl.a., at særligt denne naturtype fremmes.

I fredningsforslaget er Stevns Klint beskrevet sådan, at klinten med sin kalkholdige undergrund er et af de få steder i Danmark, hvor man kan opleve naturtypen næringsfattigt kalkoverdrev, og at dette kalkoverdrev er under pres fra den landbrugsmæssige drift med sprøjtning og gødskning. Det er videre beskrevet, at jordens bonitet er svingende, og at man derfor kan finde både hvedemarker og næringsfattigt kalkoverdrev side om side. Af Stevns Kommunes "Forvaltningsplan Stevns Klint 2017-2020" fremgår ligeledes, at der langs klinten er et næringsfattigt kalkoverdrev, og at man på visse lokaliteter kan finde særlige arter, der er knyttet til kalkoverdrevet, som kun findes på et fåtalligt antal levesteder i Danmark. Tilsvarende fremgår om vegetation af rapporten "Registrering af vegetation på klintekanten, Stevns Klint" udarbejdet af konsulentfirmaet AG-LAJA for Stevns Kommune i juni 2016. Endelig fremgår tilsvarende af Plejeplan Stevns Klint for 2022-2025, hvori henvises til Naturnotat vedrørende flora og fauna på Stevns Klint udarbejdet af biolog Q.

Om bevarelse og fremme af overdrev fremgår det af faglig rapport nr. 727 fra Danmarks Miljøundersøgelser med titlen "Overdrev, enge og moser" udarbejdet af bl.a. professor T, at overdrev kan bevares gennem målrettet naturpleje, reduktion af næringsstofbelastning og etablering af større, sammenhængende arealer. Professor T har i en mail af 14. juli 2015 til Stevns Kommune endvidere henvist til en undersøgelse fra Aarhus Universitet fra 2013, der viser, at der er en signifikant effekt af markdrift op til 25 meter ned ad skrænterne, at effekten består i, at næringsstofstatus stiger sammenlignet med skrænter uden nabomarker, og at mangfoldigheden af plantearter falder,

og *at* det blev vurderet at være et omkostningseffektivt virkemiddel i naturbeskyttelsen at udlægge dyrkningsfri bræmmer ud mod skrænter med overdrev, som det ikke har været muligt at opdyrke. Landsretten lægger til grund, at den undersøgelse, som professor [REDACTED] **T** henviser til, er den for landsretten fremlagte afhandling med den danske titel "Randeffekt på overdrev" udarbejdet af biolog [REDACTED] **S**. Miljøtekniker [REDACTED] **R**, Stevns Kommune har i landsretten forklaret, at professors [REDACTED] **T**' rapport og oplysninger dannede grundlag for, at kommunen valgte, at bræmmen skulle være 25 meter.

På denne baggrund og efter bevisførelsen i øvrigt finder landsretten, at der ikke er grundlag for at antage, at Miljø- og Fødevareklagenævnet har tilsidesat officialprincippet i forhold til hverken dokumentation for eksistensen af et næringsfattigt kalkoverdrev eller dokumentation for, at etablering af bræmmen på 25 meter kan medvirke til både beskyttelse af eksisterende kalkoverdrev og til fremme af særligt naturtypen næringsfattigt kalkoverdrev. Professor [REDACTED] **T** [REDACTED] svar i mail af 5. januar 2016 til vicekommunaldirektør [REDACTED] **U** på et spørgsmål om, hvorvidt en bræmme på 25 meter langs klinten vil medføre, at der skal udlægges "en yderligere buffer på 25 meter" for at beskytte kalkoverdrevet, kan ikke føre til en anden vurdering.

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse er derfor ikke truffet på et mangelfuldt eller fejlagtigt grundlag.

Spørgsmålet er herefter, om der i øvrigt er grundlag for at tilsidesætte Miljø- og Fødevareklagenævnets skønsmæssige afgørelse.

Som anført ovenfor tiltræder landsretten af de grunde, der er anført af byretten, at fredningen af Stevns Klint ligger inden for rammerne af naturbeskyttelseslovens formål.

Herefter og under hensyn til fredningsområdets karakter – navnlig optagelsen af Stevns Klint på UNESCO's verdensarvsliste, de i området anførte naturværdier i form af næringsfattigt kalkoverdrev og behovet for at sikre linjeføringen langs klintekanten i takt med, at dele af klinten skrider i havet – sammenholdt med de anførte fredningsformål finder landsretten, at der ikke er grundlag for at tilsidesætte Miljø- og Fødevareklagenævnets skønsmæssige afgørelse vedrørende fredningen.

Det kan ikke føre til en anden vurdering, at lodsejerne og Lodsejerforeningen Stevns Klint Trampesti gennem en længere årrække har opretholdt den frivilligt etablerede trampesti. Der er herved lagt vægt på navnlig, *at* Stevns Klint Trampesti alene udgør en mindre del af den samlede fredningsafgørelse, *at* Stevns Klint Trampesti kan flyttes inden for 25 meters bræmmen, sådan at linjeførin-

gen langs klintekanten i en lang årrække er sikret, selvom dele af klinten styrter i havet, og at alene lodsejerforeningen i øvrigt er påtaleberettiget i forhold til deklARATIONERNE om færdselsret på den frivilligt etablerede trampesti.

På denne baggrund, og da det, der i øvrigt er anført, ikke kan føre til en anden vurdering, tager landsretten Miljø- og Fødevareklagenævnets påstand om frifindelse til følge.

Sagsomkostninger

Der er i denne sag truffet afgørelse i en tvist mellem en lang række lodsejere og en offentlig myndighed, og der har under sagen været spørgsmål om, hvorvidt Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om fredning tillige har indebåret et ekspropriativt indgreb over for lodsejerne. Lodsejerne fik medhold i sagen ved byrettens dom, men Miljø- og Fødevareklagenævnet har vundet sagen i landsretten. Under disse omstændigheder finder landsretten, at ingen af parterne bør betale sagsomkostninger for byret eller landsret til den anden part eller statskassen.

THI KENDES FOR RET:

Miljø- og Fødevareklagenævnet frifindes.

Ingen af parterne skal betale sagsomkostninger for byretten eller landsretten til nogen anden part eller til statskassen.